

جوہرِ عروض

تصنیف

نواب واجد علی شاہ اختر

ناشر

نور ہدایت فاؤنڈیشن

حسینیہ حضرت غفران مآب، مولانا کلب حسین روڈ، چوک،
لکھنؤ-۲۲۶۰۰۳ (یو۔ پی)۔ انڈیا

Noor-e-Hidayat Foundation

Imambara Ghufuranmaab, Maulana Kalbe Husain Road,

Chowk, Lucknow-3 INDIA

Website: www.noorehidayatfoundation.org

www.naqeeblucknow.com

E-mail: noorehidayat@gmail.com, noorehidayat@yahoo.com

Ph:0522-2252230 Mob :08736009814,09335996808

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل هذا الكتاب من كتب العلم والفضل

خداوند متعال

وفیق خدائی سخن آفرین تجلی بخش مضامین نو آگین

ساله بذات صیغ منیف حضرت سلطان عالم و عالیان عا و الله ملکه سلطنت ستمی

چهار عرض
۹۰ ۲۱۲

بدرار الحکومت مکتبه محمد سیاح تاج محمد هم جرب الجرب

در طبع سلطانی باهتتام خانه زاور نسیل الدوله حلین طبع شود

M.A. LIBRARY, A.M.U.

U370780

۲

2910

8

۲۹۱۵ ۲۳۴

۶۸۰۲۰۹

۳۶۰۶۸۰

29 OCT 1954

بسم الله الرحمن الرحيم

CHECK

بغایت خالق کو بی مکان مالک انس و جان و بتائید قسم الرسل

باعث ہر جزو کل و بہ الطاف علی مرتضیٰ و تد مجموع جهان و جانیان

وارکان زمان و زمانیان و از مراسم نختین پاک روحی فداک

و از اشفاق الہی یازدہ تن با خدا و چہار دہ معصوم با فنون

علوم و ذرۃ بمقدار و دراز شہر و دیار ابن حبت مکان امجد علی شاہ

ولد فردوس منزل محمد علی شاه و احب شاه مغزول و دود بچور

سالم مع قدیم و تازه بلا زحاف هر آنچه از عقل ناقص خود حاصل ساخته

بدیه کاملان این فن بسیار و امید که از دعای خیر فراموش نفرمایند و

از بار این مشقت گاه سبکدوش نفرمایند بجز مدت دراک

آکتا هونین تجبی میریجان اسکوسن	فاعلن فاعلن فاعلن فاعلن
--------------------------------	-------------------------

بحر متقارب

تقاربی ارکان مین توانین سن	فعلون فعلون فعلون فعلون
----------------------------	-------------------------

بحر زمل

مین بل کی کن کتا هون مریجان توانین سن	فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
---------------------------------------	---------------------------------

بحر منج

بهر جکی بحر پرتها بون آب تقطیع اسکون
مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

بحر بنر

بحر جزکی کن بین امیر بجان تو انکون
مستقلن مستقلن مستقلن مستقلن

بحر کامل

مراقصه دو کاتو دزگوش جان جگر سن
مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

بحر وانر

کها یه نم بدل تھی تو کراونی کان نوی سن
مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

از این جادو کنی شروع شدند بحر طویل مرکب از بحر متقارب بحر منج

فعلین مفاعیلین فعولن مفعولین	لہا یہ تو پڑہ اسکو میر جان اسکو سن
------------------------------	------------------------------------

مرتب از بحر ہزج و بحر متقارب مقلوب بحر طویل مع سوم
یا نجا، اخری و سراج اخری

مفاعیلین فعولن مفعولین	تو پڑہ اسکو میر جان لب لسی اسن
------------------------	--------------------------------

بحر مدید مرکب از بحر مل و بحر متدارک

فَاعِلَاتِن فَاعِلَاتِن فَاعِلَاتِن فَاعِلَاتِن	لہتا ہوں تجھ سے صنم امیر جان اسکو سن
---	--------------------------------------

مرتب از بحر مل و بحر متدارک مقلوب بحر مدید
موسوم بہ ورد اخری

فَاعِلَاتِن فَاعِلَاتِن فَاعِلَاتِن فَاعِلَاتِن	میر جان اسٹی چلین کہ اسکو پی سن
---	---------------------------------

بحر مدید مرکب از بحر مل و بحر متدارک

بحر مدید مرکب از بحر مل و بحر متدارک

بحر بسیط مرکب از بحر جزو بحر مستدارک

ایمیر بجان اسکو پره دخی اسکون	استفعلن فاعلن استفعلن فاعلن
-------------------------------	-----------------------------

مرکب بحر متدارک بحر جزو مقلوب بحر بسیط موسوم به حیوانی است

اسکو پره دخی ایمیر بجان تو اسکون	فاعلن استفعلن فاعلن استفعلن
----------------------------------	-----------------------------

بحر سیرج مسدس الاصل مرکب از بحر جزو بحر منسرح

ایماه رو تو همسی سن مفعولات	مستفعلن استفعلن مفعولات
-----------------------------	-------------------------

مرکب از بحر منسرح و بحر جزو مقلوب بحر سیرج موسوم به صنعت است

دلبر میری کهتا هنوین تو اسکون	مفعولات استفعلن استفعلن
-------------------------------	-------------------------

بحر خفیف مرکب از بحر رمل و بحر جزو

جان عالم تو اسکو پڑ جان میرا بس	فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن مستفعلن
مرکب از بحر جزو بحر مل مقلوب بحر خفیف موسوم یہ اور وہ آخری	
ایمیر چان تو اسمی پڑ اسکو ہی	مستفعلن فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن
بحر منسرح مرکب از بحر جزو بحر سریع	
ایمیر چان جانی میری انکو پڑی لبر تو	مستفعلن مفعولات مستفعلن مفعولات
مرکب از بحر سریع و بحر جزو مقلوب بحر منسرح موسوم بہ طرز	آخری
جانی میری ایمیر چان لبر تو پڑ اسکو ہی	مفعولات مستفعلن مفعولات مستفعلن
بحر مضارع مرکب از بحر ہمزج	
مری لبر چا عاشق گل لگا پیاری تو	مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن

مرتب از بحر نرج مقلوب بحر مضارع موصوم تکا پوی آخری

جان شوقید لبر پیاری تو پڑه ای ہی سن فاعل لائن مفاعیل فاعل لائن مفاعیلین

بحر محبت مرکب از بحر جزو بحر مل

ایمیر جان تو جانم دلسی ہی سن مستفعلن مستفعلن فاعل لائن

مرتب از بحر مل و بحر جزو مقلوب بحر محبت موصوم تکا پوی آخری

دلسی ہی پڑه ایمیر جان تو جانی سن فاعل لائن مستفعلن مستفعلن

بحر مقتضب مرکب از بحر جزو بحر سرج

دلبر میری لکجا گلی پیاری میر جانی بو مفعولات مفعول مفعولات مفعولات

مرتب از بحر سرج و بحر جزو مقلوب بحر مقتضب موصوم تکا پوی آخری

بحر نرج مقلوب بحر مضارع موصوم تکا پوی آخری

بحر محبت مرکب از بحر جزو بحر مل

بحر مقتضب مرکب از بحر جزو بحر سرج

دلبیری جانی میری میری جان همسری لو	مفعولات مفعولات تفعّل مفعولات
بحر قریب مرکب از بحر مضارع و بحر هزج	
اربی لبر مری پیاری همسری تو من	مفاعیلین مفاعیلین فاع لاتن
بحر مشاکل مرکب از بحر مضارع و بحر هزج مقلوب بحر قریب	
همسری لو مری جانی یی همی من	فاع لاتن مفاعیلین مفاعیلین
بحر جدید مرکب از بحر خفیف و بحر رمل	
منی همسری کهدیاری تو همسری من	فاعلاتن فاعلاتن سفع لن
مرکب از بحر رمل و بحر خفیف مقلوب بحر جدید و سوم تا اتم اختر	
تو همسری منی پریر و میری جان من	سفع لن فاعلاتن مفاعلاتن

م. ۱۰۰

مرکب از بحر متقارب و بحر مدید موسوم به فرح اختری

مریجان کهتا بون اریدل محسن	فعلون فاعلن فعولن فاعلن
----------------------------	-------------------------

عکس بحر فرح اختری موسوم به ترکیب اختری

اکتی بین تجی هم میریالی سن	فاعلن فعلون فاعلن فعلون
----------------------------	-------------------------

مرکب از بحر متقارب و بحر خبر موسوم به شعاع اختری

اریدل پره توانی میریالی اسکو	فعلون مستفعلن فعلون مستفعلن
------------------------------	-----------------------------

عکس بحر شعاع اختری موسوم به بحر اختری

ایجانمن اسی پره اچمی اسی سن	مستفعلن فعلون مستفعلن فعلون
-----------------------------	-----------------------------

مرکب از بحر متقارب و بحر رمل موسوم به جمال اختری

اریدل اسکو تو پره مرجان اسکو سُن	فعلون فاعلاتن فعولن فاعلاتن
----------------------------------	-----------------------------

عکس بحر جمال اختری موسوم به بندش اختری

ایمریجان اسی پره جان عالم اسی سُن	فاعلاتن فعولن فاعلاتن فعولن
-----------------------------------	-----------------------------

مربک از بحر متقارب و بحر کامل موسوم به یاد اختری

اسی پره ذرا لسی تو ایدل اسی سُن	فعلون متفاعلهن فعولن متفاعلهن
---------------------------------	-------------------------------

عکس بحر یاد اختری موسوم به تصور اختری

ذرا لسی تو اسی پره تیر جانسی اب اسی سُن	متفاعلهن فعولن متفاعلهن فعولن
---	-------------------------------

از اینجا اسمائی تاریخی شروع شدند مرکب از بحر

مستقارب و بحر وافر موسوم بافتتاح قصیر

۱۲
 اسی ہی پڑو آج صنم میر جان سی ہی سُن
 فاعلن مفاعلتن فاعلن مفاعلتن

علس بحر اقتراح قیصر موسوم بہ فخر قیصر فرخی زفر مرم منظور
 ۹۰ ۱۲ ۹۰ ۱۲

ایر میر جان سی پڑو گسی ہی گلس سُن
 مفاعلتن فاعلن مفاعلتن فاعلن مفاعلتن

مر لب ز بحر متقارب بحر سریع موسوم بہ قیصر فرخی حار نظم
 ۹۰ ۱۲ ۹۰ ۱۲

اسی پڑو جانی لبر میر جان پی ری بولو
 فاعلن مفعولات فاعلن مفعولات

علس بحر قیصر فرخی موسوم بہ بلا حطہ شاہ معلومات تقار
 ۹۰ ۱۲ ۹۰ ۱۲

دلبر میری انہر آجانی میری ہی سُن
 مفعولات فاعلن مفعولات فاعلن مفعولات

مر لب ز بحر متدارک بحر ہرج موسوم بہ بالائی اختر و ستار تدا
 ۹۰ ۱۲ ۹۰ ۱۲

میر جان خُور ای صنم سی ہی سُن
 فاعلن مفاعیلن فاعلن مفاعیلن

باز

باز

باز

باز

عکس بحر بال بهائی اختر موسوم به عهد آخری و حصار ناظم

نخ حور ایمنم اسی ہی پڑہ اسکو سن

مرتب از بحر جزو بحرینج موسوم به بحر فرض و فصل قرخی

کہتا ہوں میں تم تجسی میری جان اسکو سن

عکس بحر فرض موسوم به رود عریض و تحسین خاقانی

ادب ہی آج جان اسی ہی پڑہ تو اسکو سن

مرتب از بحر جزو بحر کامل موسوم به نعمت مستفعل و مفتخر خاقانی

ایجان اسی ہی لسی پڑہ غبت ہی کر مر جان

عکس بحر نعمت مستفعل موسوم به مستفعل و متبحر خاقانی

استی لسی پیه یاجان یاجان تو اسکو سن	مستفعلن مستفعلن مستفعلن
مرکب از بحر جزو بحر و افر موسوم به پیاخ مفعولات و عدم اخر	مستفعلن مفعولات و عدم اخر
ایاجان سنی پیه پوره دلمیری سنی تو	مستفعلن مفعولات مستفعلن مفعولات
عکس بحر پیاخ مفعولات موسوم به خزانه مفعولات و اخر افزا	مستفعلن مفعولات مستفعلن مفعولات
استی پیه پوره لسی فر الکی مادل تو اسکو سن	مستفعلن مفعولات مستفعلن مفعولات
مرکب از بحر بنج و بحر مل موسوم به خازن فاعلاتن	مستفعلن مفعولات مستفعلن مفعولات
اری لبر اسکو پیه پیه یاجان اسکو تو سن	مستفعلن مفعولات مستفعلن مفعولات
عکس بحر خازن فاعلاتن موسوم به تشریف منکر	مستفعلن مفعولات مستفعلن مفعولات
ای پی یروا سنی پیه جانیری تو اسکو سن	مستفعلن مفعولات مستفعلن مفعولات

بهرین بحر

بهرین بحر

بهرین بحر

بهرین بحر

مرکب از بحر مزج و بحر کامل موسوم به بهارستان شعرا	
مفاعیلن متفاعیلن متفاعیلن	سرفسری لاج پرون خوشتر مرچیان سن
عکس بحر بهارستان شعرا موسوم به رکن لفظ	
مفاعیلن متفاعیلن متفاعیلن	مرچیان پڑه اسی توب دلایب بهر چین
مرکب از بحر مزج و بحر وافر موسوم به خسر و ابیات	
مفاعیلن متفاعیلن متفاعیلن	اری تخم شرو تو اسکو پئی ادب کلا کانه نسی سن
عکس بحر خسر و ابیات موسوم به لنگر نظم	
مفاعیلن متفاعیلن متفاعیلن	تو اسکو پئی اری تخم شرو که نهو نسی پریو سن
مرکب از بحر مزج و بحر سریع موسوم به فکر نظم	

از بحر مزج و بحر کامل

عکس بحر بهارستان شعرا

مرکب از بحر مزج و بحر وافر

عکس بحر خسر و ابیات

مرکب از بحر مزج و بحر سریع

میدلبر اسکوبی پره میجانی نموسبی لو	مفاعیلن مفعولات مفاعیلن مفعولات
علس بحر فکر	موسوم به
چهره که لو او اهر او نموسبی لو تو ایدش	مفعولات مفاعیلن مفعولات مفاعیلن
مرتب از بحر مل و بحر کامل موسوم به	بیجان النظام
ایمیدل اسی لسی پره جانجانان ماقصه	فاعلاتن مفاعلاتن فاعلاتن مفاعلاتن
علس بحر بیجان النظام موسوم به	عروض پر ذ
اسی لسی پره ایمیدل ماقصه تو ایدش	مفاعلاتن مفاعلاتن مفاعلاتن مفاعلاتن
مرکب از بحر مل و بحر وافر موسوم به	دور عرضی
جان ختر تو اسکوبی پره روح سلطان اسکوبی	فاعلاتن مفاعلاتن فاعلاتن مفاعلاتن

عکس بحر دُرّ عرضی موسوم به متصل مخفی

تو اسکوهی پره جان عالم ادبی اسکوهی سن	مفاعلتن فاعلاتن مفاعلتن فاعلاتن
---------------------------------------	---------------------------------

مرکب از بحر رمل و بحر سریع موسوم به حلق متصل

جان عالم و لبریزی پیاری اختر موسی لو	فاعلاتن مفعولات فاعلاتن مفعولات
--------------------------------------	---------------------------------

عکس بحر حلق متصل موسوم به جمائل اختر

جانی اختر اسکوهی جان عالم ابی سن	مفعولات فاعلن مفعولات فاعلن
----------------------------------	-----------------------------

مرکب از بحر کامل و بحر وافر موسوم به تدارک خداوند

اکیانیی همی تجی مرجان کالوسی ری بی	مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن
------------------------------------	---------------------------------

عکس بحر تدارک خداوند موسوم به شفقت قیصری

بحرین در نام

بحرین در نام

بحرین در نام

بحرین در نام

بحرین در نام

تجربہ بیان بینی کہ سہمی ہی کہانی سن	مفاعلتن متفاعلن مفاعلتن متفاعلن
مرکب از بحر کمال و بحر سریع موسوم بہ درخشندہ اصول	
مرجان جان لبریری آسی آج پڑہ نہی بولو	متفاعلن مفعولات متفاعلن مفعولات
عکس بحر درخشندہ اصول موسوم بہ رکن عظم	
اتر میری آسی آج پڑہ جا بولو مری نہی سن	مفعولات متفاعلن مفعولات متفاعلن
مرکب از بحر واقرو بحر سریع موسوم بہ خضر منفصل	
اریدل خوش جان عالم میداد جان نہی بولو	مفاعلتن مفعولات مفاعلتن مفعولات
عکس بحر خضر منفصل موسوم بہ رستہ مدارک	
جان عالم آسی تو پڑہ لبریری آسی ہی تو سن	مفعولات مفاعلتن مفعولات مفاعلتن

بحرین شمر

بحرین شمر

بحرین شمر

بحرین شمر

فقط از یک رکن آخر بحر سریم ترکیب داده شد

موسوم بحر من قصیر

ششم

مفعولات مفعولات مفعولات

دلبر میری جای پای صدیقی تیری موهنی

فقط از دو تذمفروق مرکب کرده شد موسوم به گوشواره خاق

تو جان کن مستغزلن

تمام شد

۲۵۵۵

بحر من قصیر

گوشواره خاق

UNIT TEAM BOOK

$$1^u < \angle < \wedge \quad \square$$

DUE DATE

EE 1.9

1915 12 4

URDU TEXT BOOK

ORD
E C R. I

7915224

15224

DATE

 N_{O_2}

DATE

 NO_2

۵